

Національний
банк України

Звіт про запровадження заходу захисту

(припинення дії заходу захисту
"обов'язковий продаж частини надходжень
в іноземній валюті")

Серпень 2019 року

Зміст

Головне	3
---------	---

Оцінка ступеня і масштабу кризових явищ у грошово-кредитній сфері, оцінка ознак нестійкого фінансового стану банківської системи та обставин, що стали підставою для запровадження заходів захисту	5
--	---

1. Динаміка курсу гривні до іноземних валют на валютному ринку та золотовалютних резервів Національного банку	7
2. Динаміка загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі	9
3. Зміни вартості запозичень на зовнішніх ринках та можливість здійснення таких запозичень	10
4. Стан і загрози суспільно-політичній та геополітичній ситуаціям і ризику, які вони можуть нести для стабільності фінансового сектору України	11

Обґрунтування відповідності заходів захисту виявленим системним ризикам і загрозам та підтвердження ефективності застосування обраних заходів захисту в сукупності у вигляді оцінки фактичного впливу на забезпечення фінансової стабільності та економічний і соціальний розвиток	12
--	----

Додатки

Додаток 1. Хронологія запровадження, коригування та припинення вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті	13
Додаток 2. Адаптований опис заходів захисту, які діють станом на 08 серпня 2019 року відповідно до постанов Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 4 і № 5	15
Додаток 3. Дорожня карта скасування валютних обмежень	19

Головне

Цей звіт підготовлено відповідно до вимог частини четвертої статті 12 Закону України “Про валюту і валютні операції” (далі – Закон) у зв’язку з припиненням дії заходу захисту “обов’язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті у межах, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку України”.

Слід зазначити, що статтею 12 Закону “Про валюту і валютні операції” вищевказаний захід передбачений як захід захисту. Водночас статтею 25 Закону України “Про Національний банк України” запровадження вимоги щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті визначено серед основних економічних засобів та методів грошової політики.

Як засіб та метод грошово-кредитної політики вимога щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті застосовувалася Національним банком України (далі – Національний банк) із кінця 2012 року, з набранням чинності постановою Правління Національного банку від 16 листопада 2012 року № 479 “Про встановлення розміру обов’язкового продажу надходжень в іноземній валюті”.

Вимога щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті набула статусу заходу захисту внаслідок уведення в дію Закону (частина перша статті 12 Закону). Також цей захід міститься в переліку заходів захисту, які має право запроваджувати Національний банк, що визначено в Положенні про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення, затвердженого постановою Правління Національного банку від 02 січня 2019 року № 4 (далі – Положення про перелік заходів захисту).

Фактично цей захід захисту (разом із іншими заходами захисту) був запроваджений шляхом ухвалення Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затвердженого постановою Правління Національного банку від 02 січня 2019 року № 5, яка набрала чинності одночасно з уведенням у дію Закону – з 07 лютого 2019 року.

Вимогою щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті на момент її запровадження (у листопаді 2012 року) було передбачено обов’язковий продаж 50 відсотків надходжень в іноземній валюті, отриманих українськими експортерами від продажу товарів за зовнішньоекономічними контрактами. У період загострення кризових явищ у 2014-2015 роках ця вимога була посилена – як в частині нормативу обов’язкового продажу, так і щодо переліку надходжень в іноземній валюті, яких вона стосується. Проте у міру стабілізації ситуації вимога щодо обов’язкового продажу поступово пом’якшувалася і була повністю припинена 20 червня 2019 року відповідно до Постанови Правління Національного банку від 18 червня 2019 року № 78.

Припинення Національним банком дії заходу захисту щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті стало можливим завдяки поліпшенню макроекономічної ситуації та ситуації на фінансових ринках, а також унаслідок втрати дієвості такого заходу – фактичні обсяги продажу надходжень в іноземній валюті, які підпадали під дію вищезазначеної вимоги, становили понад 90 відсотків при встановлених (на момент припинення) 30 відсотках.

Детальну інформацію про хронологію запровадження, коригування та припинення вимоги щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті наведено в додатку 1.

Адаптований опис заходів захисту, діючих на момент підготовки цього Звіту, наведено в додатку 2.

Національний банк продовжує здійснювати заходи, спрямовані на подальшу лібералізацію валютних відносин. Запроваджені заходи захисту покликані, насамперед,

забезпечити поступовість і послідовність процесу валютної лібералізації, її відповідність змінам, що відбуваються в реальному секторі економіки та на фінансових ринках, а також зобов'язанням України в рамках програми стенд-бай, яка підтримується Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ). Схематично дорожню карту подальшого скасування валютних обмежень наведено в додатку 3.

Оцінка ступеня і масштабу кризових явищ у грошово-кредитній сфері, оцінка ознак нестійкого фінансового стану банківської системи та обставин, що стали підставою для запровадження заходів захисту

Накопичення суттєвих макроекономічних дисбалансів протягом 2010-2013 років та відповідне погіршення стану платіжного балансу України, загострення суспільного протистояння в грудні 2013 року, анексія Російською Федерацією (далі – РФ) Криму та розгортання воєнного конфлікту в східних областях у 2014–2015 роках, руйнування економічних зв'язків із невідконтрольними територіями стали причиною кількох хвиль значної девальвації гривні з одночасним підвищенням попиту на іноземну валюту і поглибленням її дефіциту протягом 2014–2015 років. Іншими чинниками, які зумовили загострення ситуації на валютному ринку, були запровадження торговельних обмежень з боку РФ, у тому числі обмеження на транзитні перевезення з території України.

Із метою стабілізації валютного ринку Національний банк запровадив жорсткі регулюючі заходи, спрямовані на запобігання відпливу капіталу, стабілізацію попиту на

іноземну валюту і забезпечення її ритмічного надходження на валютний ринок. Вимогу щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті було запроваджено ще в період (листопад 2012 року), коли наростання кризи мало здебільшого латентний характер, також ця вимога застосовувалася під час загострення кризових явищ та в період післякризової стабілізації.

Перехід та послідовне впровадження Національним банком режиму інфляційного таргетування та режиму плаваючого обмінного курсу сприяли стабілізації макроекономічної ситуації в Україні. Завдяки таким діям Національного банку, а також зменшенню військової напруги та підтримці з боку офіційних кредиторів удалося стабілізувати також ситуацію на валютному ринку і звести коливання курсу гривні. На цьому фоні, поступово знижується інтенсивність впливу сезонних факторів та зростає глибина валютного ринку.

Індекс фінансового стресу (ІФС) свідчить про зменшення напруги у фінансовому секторі

У I півріччі 2019 року значення ІФС після тимчасового зростання, зумовленого агресією РФ у Керченській протоці та запровадженням воєнного стану в Україні строком на один місяць, знизилася та наблизилася до свого історичного мінімуму. Цей агрегований показник вимірює рівень напруги у фінансовій системі та надає комплексну кількісну оцінку її стану (див. графік 1). Розрахунок індексу для України Національний банк здійснює на основі аналізу чотирьох сегментів фінансового ринку: банківського, корпоративного, державних цінних паперів та валютного, для кожного з яких розраховує окремий субіндекс [детальніше про ІФС та методологію його розрахунку йдеться у статті “Індекс фінансового стресу для України” (“Вісник Національного банку України” за червень 2017 року, автори: Леся Тищенко, Аттіла Чайбок)]. ІФС надає можливість порівняти поточний стан фінансової системи зі

значеннями за попередні періоди та під час минулих криз, оцінити ефективність заходів, спрямованих на зниження системних ризиків, а також може слугувати одним з індикаторів завершення фінансової кризи. Оптимальним є перебування індексу на якомога нижчих рівнях без тенденції до зростання.

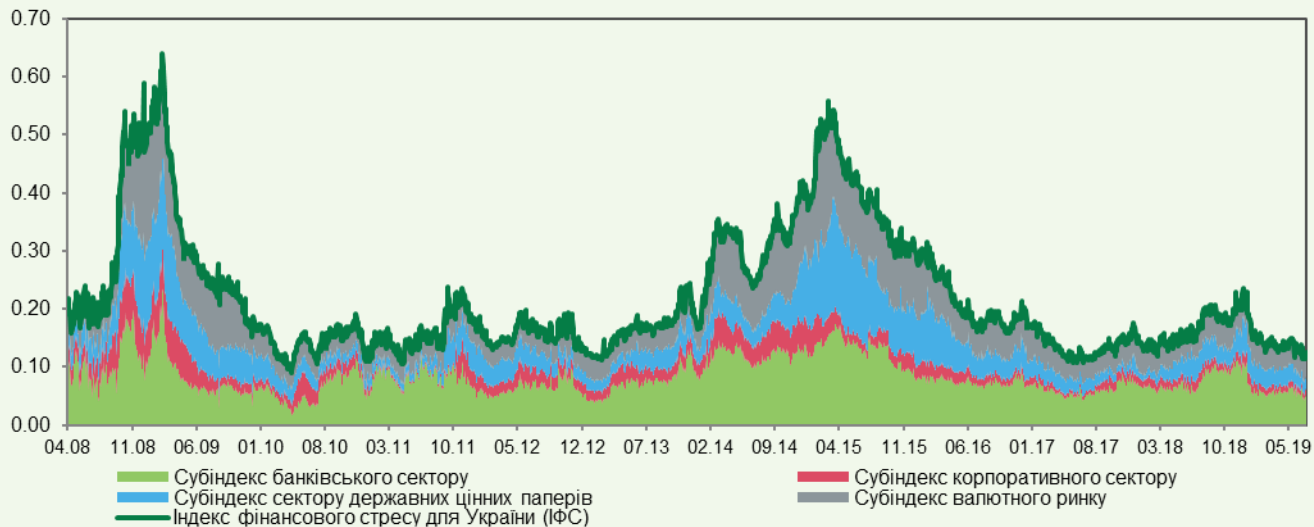
Як свідчить поточна динаміка ІФС, нині він наблизився до значень, що були зафіксовані після кризи 2008–2009 років. Поступово рухалися вниз усі субіндекси. Суттєво знизився рівень стресу в банківському секторі, зокрема складова ліквідності. Зменшення субіндексу державних цінних паперів зумовлене зростанням ліквідності державних єврооблігацій України. Валютний субіндекс скоротився внаслідок зміцнення курсу гривні. За останні тижні ІФС не сигналізував про суттєві зміни умов на фінансових ринках.

Графік 1. Індекс фінансового стресу

Джерело: МВФ, розрахунки Національного банку України.

Графік 2. Внески субіндексів до Індексу фінансового стресу

Джерело: Національний банк України.

1. Динаміка курсу гривні до іноземних валют на валютному ринку та золотовалютних резервів Національного банку

Розгортання кризових явищ у 2014–2015 роках супроводжувалося значним тиском на обмінний курс гривні та різким погіршенням девальваційних очікувань (див. графік 1.1).

У подальшому також виникали періоди значного зростання турбулентності на валютному ринку, спричинені як економічними, так і психологічними чинниками. Так, посилення політичної напруги в окремі періоди, націоналізація Приватбанку наприкінці 2016 року, запровадження торговельних обмежень із боку РФ, ескалація конфлікту з РФ в Азовському морі та запровадження воєнного стану в кількох областях наприкінці листопада 2018 року провокували ситуативне зростання попиту на іноземну валюту. Відповідно посилювалася й курсова волатильність (див. графік 1.2).

Запроваджені Національним банком адміністративні заходи на валютному ринку, співпраця з МФВ та іншими офіційними кредиторами, проведення структурних реформ, зокрема у банківському секторі, сприяли досягненню макроекономічної стабілізації, що позитивно вплинуло і на стан валютного ринку.

Зокрема, упродовж 2016–2018 років пропозиція валюти з боку клієнтів у цілому перевищувала попит, що давало змогу Національному банку регулярно поповнювати міжнародні резерви шляхом здійснення інтервенцій на валютному ринку України.

Станом на кінець червня 2019 року валові міжнародні резерви, попри здійснення суттєвих платежів для погашення зовнішнього державного боргу, практично не змінилися з початку року та становили 20.6 млрд дол. або 3.3 місяця майбутнього імпорту. У першому півріччі 2019 року умови торгівлі для України поліпшилися через зниження цін на газ за одночасного зростання цін на залізну руду та зернові на світових ринках. Водночас дефіцит торгівлі товарами розширився через тимчасовий ефект від розмитнення раніше ввезених автомобілів з іноземною реєстрацією. Проте завдяки збільшенню

надходжень з оплати праці, нижчим виплатам дивідендів та розширенню профіциту торгівлі послугами дефіцит поточного рахунку в першому півріччі 2019 року був незначним та меншим, ніж рік тому. Зростання апетиту міжнародних інвесторів до ризику на тлі пом'якшення монетарної політики провідними центробанками світу разом з достатньо тривалою макроекономічною стабільністю сприяло зростанню попиту на ОВДП з боку нерезидентів. Унаслідок цього приплив капіталу за фінансовим рахунком, переважно забезпечений державним сектором, компенсував дефіцит поточного рахунку та виплати за кредитами МВФ.

У I кварталі 2019 року обсяг валового зовнішнього боргу залишався практично незмінним другий квартал поспіль (114.4 млрд дол.), однак завдяки зростанню економіки відношення цього боргу до ВВП низилося майже до 85% (див. графік 1.4). Водночас частка державного та гарантованого державою боргу в іноземній валюті зменшилася з 71% станом на 31 грудня 2018 року до 67% станом на 30 червня 2019 року в загальному обсязі державного боргу. Подальше нарощування заборгованості державного сектору було нівельоване скороченням зовнішніх зобов'язань приватного сектору. У результаті показники адекватності міжнародних резервів також практично не змінилися. Разом із тим, обмінний курс гривні укріпився за результатами першого півріччя 2019 року. Натомість більшість валют країн – основних торговельних партнерів України девальвували до долара США. Як наслідок, НЕОК та РЕОК гривні в червні 2019 року залишалися суттєво міцнішими, ніж рік тому (на 3.3% та 8.8% відповідно).

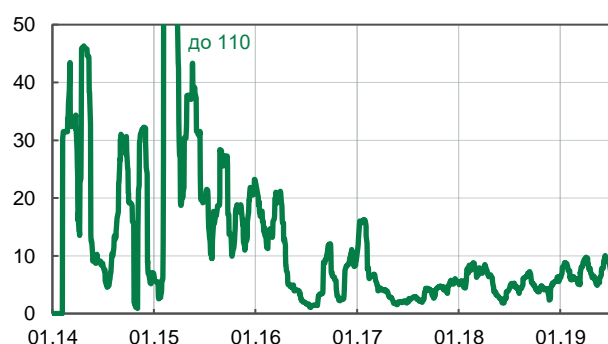
За таких умов роль заходу захисту щодо обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті для забезпечення пропозиції на валютному ринку зійшла нанівець: фактичні обсяги продажу надходжень в іноземній валюті, які підпадали під дію вимоги, становили понад 90 відсотків при встановлених (на момент припинення) 30 відсотках (див. графік 1.5).

Графік 1.1. Індекс тиску на валютному ринку*

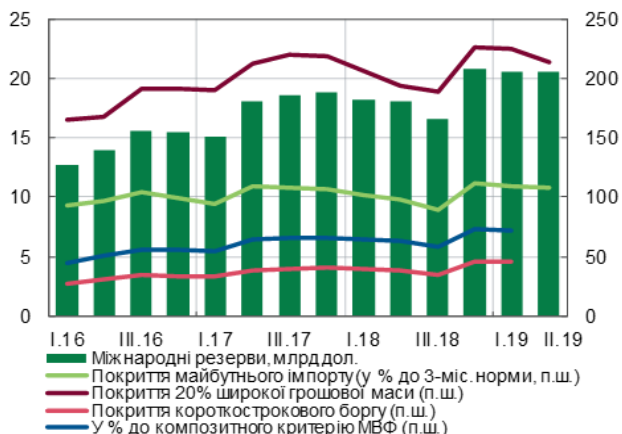
* Значення цього індексу більше 1 свідчить про наявність суттєвого девальваційного тиску.
Джерело: Національний банк України.

Графік 1.2. Місячна волатильність офіційного курсу*, %

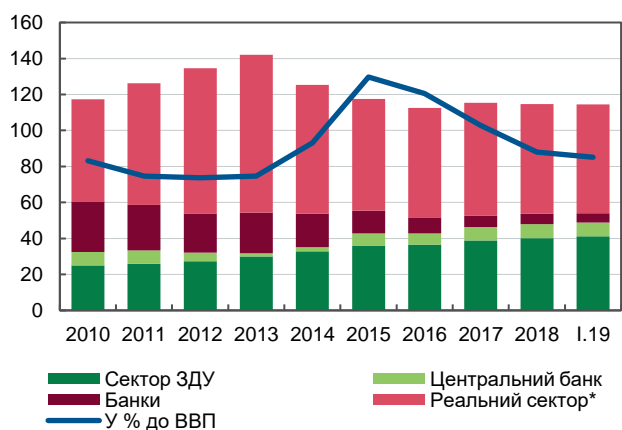
* Показник волатильності в країнах з інфляційним таргетуванням, як правило, знаходиться в межах 2–15%
Джерело: Національний банк України.

Графік 1.3. Міжнародні резерви та критерії їх адекватності

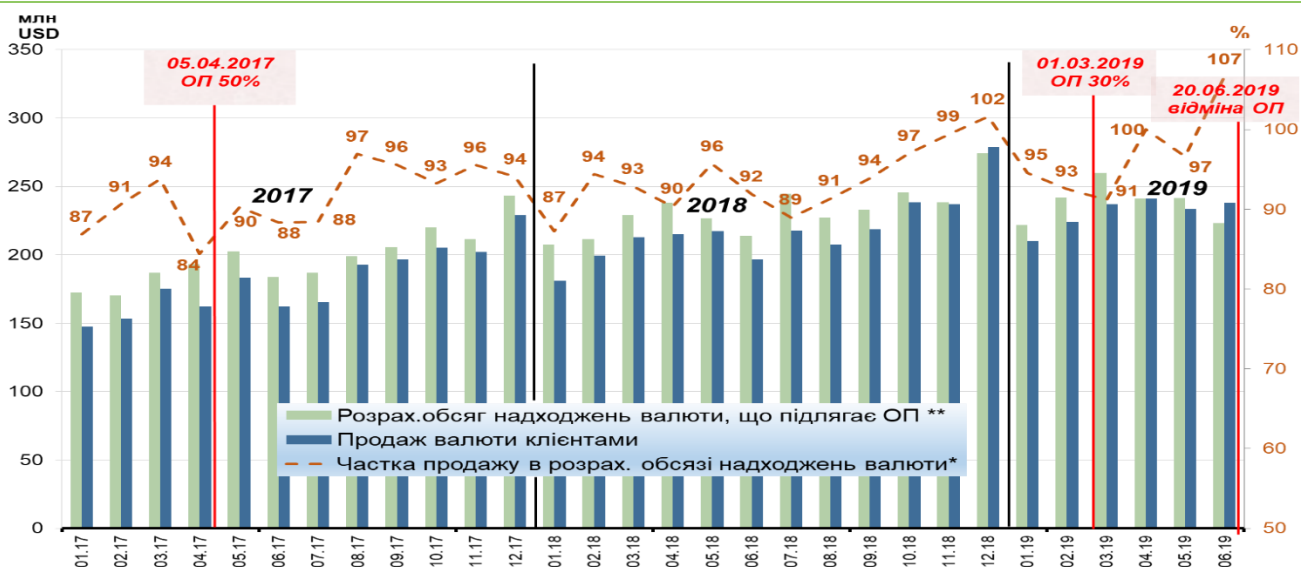
Джерело: Національний банк України.

Графік 1.4. Валовий зовнішній борг*, млрд дол. США

* Включно з міжфірмовим боргом
Джерело: Національний банк України.

Графік 1.5. Надходження валюти від експорту, які підлягають обов'язковому продажу (ОП), та фактичні обсяги продажу клієнтами, у середньому за день

* Частка продажу в розрахунковому обсязі надходжень валюти = продаж валюти клієнтами/розрахунковий обсяг надходжень валюти, що підлягає обов'язковому продажу.

** Розрахунковий обсяг надходжень валюти, що підлягає обов'язковому продажу = обсяг обов'язкового продажу валюти*100%/встановлений Національним банком України розмір обов'язкового продажу надходжень валюти, що підлягає обов'язковому продажу.

Джерело: Національний банк України.

2. Динаміка загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі

Глибока фінансово-економічна криза, каталізатором якої стала анексія РФ та розгортання воєнних дій на сході держави, спричинила поширення кризових явищ у банківській системі. Населення відреагувало масовим зняттям своїх коштів із рахунків у банках, унаслідок чого за 2014 рік банківська система України втратила загалом майже третину депозитних вкладів (див. графік 2.1). Порівняно з докризовим рівнем найвідчутніше скоротилися обсяги депозитів в іноземних валютах (більш як удвічі) водночас їх рівень практично не змінюється протягом останніх трьох років. Додатковим фактором зниження обсягів депозитів стала втрата населенням коштів понад гарантовану державою суму в збанкрутілих банках.

Зниження інтенсивності військового конфлікту на сході країни, очищення банківської системи та поліпшення економічних очікувань сприяли поступовому відновленню припливу депозитів у національній валюті в банківську систему, який підсилювався поживленням економічної

активності та підвищенням як реальних, так і номінальних доходів населення.

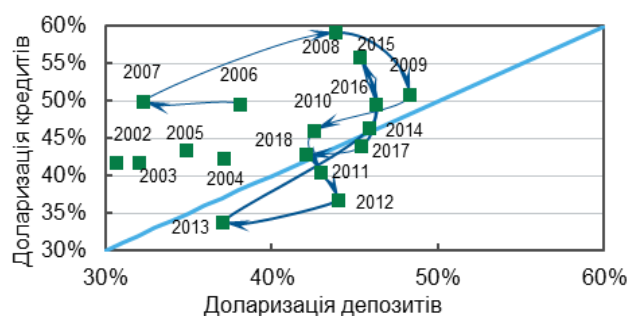
У першому півріччі 2019 року зберігалися високі річні темпи припливу гривневих депозитів до банківської системи – загальні залишки зросли на 8,5% до 570 млрд грн. Також відновилося зростання коштів в іноземній валюті (в доларовому еквіваленті), проте їх темпи були значно нижчими (2,3% р/р – до 14,8 млрд дол. США). Як наслідок, доларизація депозитів знизилася в першому півріччі 2019 року до 40% за даними грошово-кредитної статистики (із 43% у середньому за 2018 рік). Відповідно до аналітичного звіту “Опитування про умови банківського кредитування (III квартал 2019 року)” банки й надалі очікують значного припливу коштів на депозити в наступні 12 місяців, зокрема очікування щодо приросту вкладів населення були найвищими з 2015 року.

Графік 2.1. Депозити, 12.2013 = 100%

* Оперативні дані.
Джерело: Національний банк України.

Графік 2.2. Частка кредитів у валюті до загального портфеля виданих кредитів, на валовій основі, %

Джерело: Національний банк України, Європейський центральний банк.

3. Зміни вартості запозичень на зовнішніх ринках та можливість здійснення таких запозичень

Глибока фінансово-економічна криза 2014–2015 років та політичні проблеми в країні зумовили обмеження доступу України до міжнародних ринків капіталу. Такий доступ лишився ускладненим навіть попри те, що упродовж тривалого часу монетарні умови на світових фінансових ринках залишалися м'якими, а процентні ставки – низькими.

Макроекономічна стабілізація, якої було досягнуто в тому числі завдяки запровадженню захисних механізмів, певною мірою поліпшила ставлення іноземних інвесторів до України.

Макроекономічна стабілізація в Україні сприяла зниженню премії за ризик для боргових зобов'язань України, відновленню довіри інвесторів та відповідно зниженню вартості державних запозичень (див. графік 3.1).

В умовах поточного пом'якшення монетарної політики Федеральної резервної системи та Європейського центрального банку світові процентні ставки залишаються на досить низькому рівні. Водночас очікується, що попит інвесторів на ризикові фінансові активи зберігатиметься, а умови на світових фінансових ринках для країн, що розвиваються, залишатимуться порівняно сприятливими.

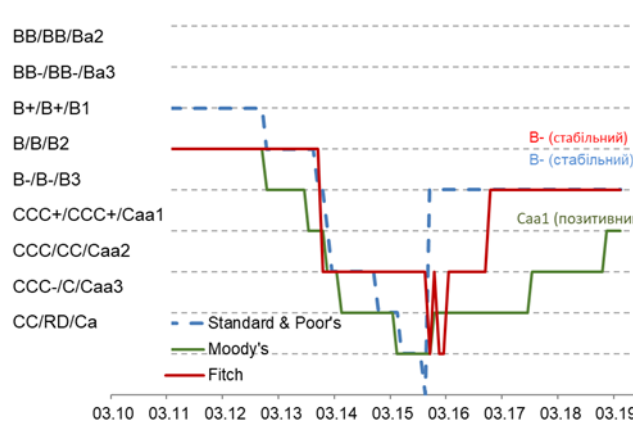
Зазначене зумовило відновлення у першій половині 2019 року припливу капіталу до державного сектору та зниження його вартості, передусім завдяки подальшій зацікавленості нерезидентів у гривневих ОВДП, а також успішному розміщенню ОЗДП урядом та єврооблігацій державними корпораціями, наприклад Нафтогазом України.

Графік 3.1. Премія за ризик за суверенними єврооблігаціями України (J.P.Morgan EMBI+), %

Джерело: Bloomberg, станом на 25 липня 2019 року.

Графік 3.2. Суверенні кредитні рейтинги України

Джерело: Національний банк України, Європейський центральний банк.

4. Стан і загрози суспільно-політичній та геополітичній ситуаціям і ризику, які вони можуть нести для стабільності фінансового сектору України

У 2014-2015 роках динаміка показників валютного ринку України формувалася, зокрема, під впливом складної політичної ситуації в країні та розгортання воєнного конфлікту в східних її областях, на які традиційно припадало понад 20% вітчизняного експорту. Повільна переорієнтація українських експортерів на нові ринки збуту та освоєння ними нових транспортних маршрутів доставки продукції через запровадження торговельних обмежень з боку РФ також мали значний негативний вплив. У результаті сформувалися несприятливі макроекономічні тренди, суттєво погіршилися ринкові очікування з одночасним підвищенням на внутрішньому ринку України попиту на іноземну валюту.

У подальшому макроекономічна та макрофінансова стабілізація, проведення реформ у фінансовому секторі, зокрема перехід Національного банку до режиму плаваючого обмінного курсу, та зміна умов

функціонування валютного ринку України мали позитивний ефект на функціонування та стійкість валютного ринку України (див. графік 4.1).

Водночас валютний ринок України залишається досить вразливим до шоків як внутрішніх, так і зовнішніх. Зокрема залишаються суттєві внутрішні політичні та геополітичні ризики, пов'язані зокрема з триваючим військовим конфліктом на Сході України.

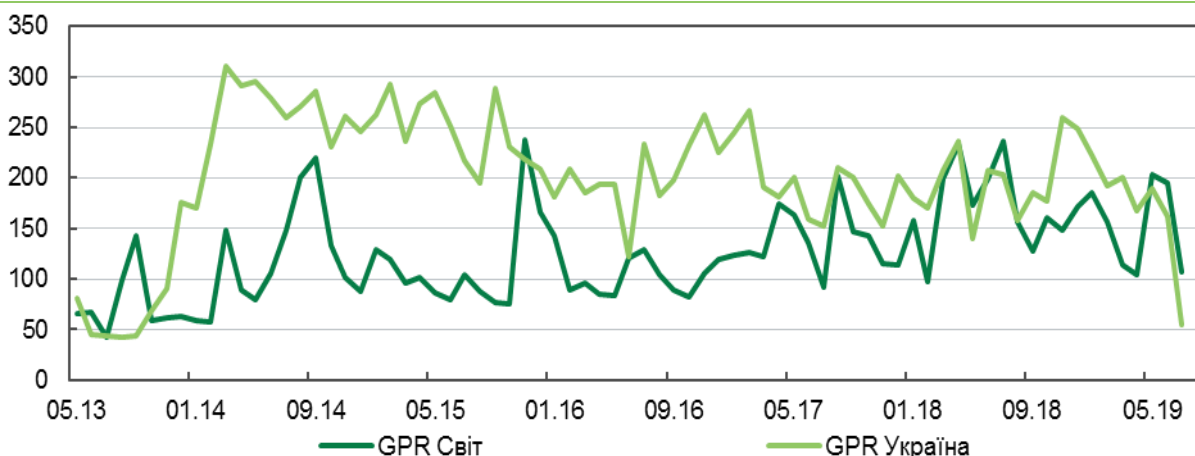
Геополітичні ризики для України в останні декілька місяців знизилися, що підтверджує Індекс геополітичних ризиків (GPR) (див. графік 4.2). Його значення в липні 2019 року практично досягло рівня, що був зафіксований у середині 2013 року. Агрегований світовий індекс у липні також істотно знизився, що пов'язано із ситуативним зменшенням напруги в поточних геополітичних конфліктах і намаганнях запровадити нові протекціоністські заходи.

Графік 4.1. Воєнні дії на півдні та сході України, торговельні війни з Росією та обмінний курс UAH/USD

Джерело: Національний банк України.

Графік 4.2. Індекс геополітичних ризиків (GPR)*

* Індекс геополітичних ризиків (GPR) оцінює агрегований рівень геополітичних ризиків у світі шляхом підрахунку в провідних світових та регіональних виданнях кількості слів, що вказують на геополітичну напругу. Його сконструювали Даріо Кальдара (Dario Caldara) та Маттео Яков'елло (Matteo Iacoviello). Окремо розраховують індекси для ринків, що розвиваються, зокрема України. Індекс широко використовують міжнародні експерти, зокрема МВФ.
Джерело: Національний банк України.

Обґрунтування відповідності заходів захисту виявленим системним ризикам і загрозам та підтвердження ефективності застосування обраних заходів захисту в сукупності у вигляді оцінки фактичного впливу на забезпечення фінансової стабільності, економічний і соціальний розвиток

Вимога стосовно обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті забезпечувала постійну мінімальну гарантовану пропозицію іноземної валюти на внутрішньому ринку незалежно від змін поточної кон'юнктури та впливу подій, які зумовлюють зміни у поведінці учасників валютного ринку.

Період практично безперервного використання цієї вимоги для регулювання валютного ринку розпочався 19 листопада 2012 року. У той час ситуація в економіці характеризувалася поступовим накопиченням негативних явищ в макроекономічній та фінансовій сферах. У цей період вимога стосовно обов'язкового продажу, яка застосовувалася в комплексі з іншими заходами, фактично давала можливість певного виграшу часу для застосування більш дієвих заходів макроекономічної корекції та проведення необхідних реформ. Утім, належних заходів здійснено не було, що в сукупності із загостренням суспільного протистояння та агресією РФ призвело у 2014-2015 роках до широкомасштабної економічної кризи.

Під час кризи 2015-2016 років вимога щодо обов'язкового продажу застосовувалася в комплексі з іншими валютними обмеженнями з метою стабілізації валютного ринку, забезпечуючи ритмічність надходження валютної пропозиції на ринок. Норматив обов'язкового продажу, а також категорія валютних надходжень, що підлягають обов'язковому продажу, змінювалися у різні періоди відповідно до наявних ризиків можливого погіршення ситуації.

Застосування цього інструменту сприяло стабілізації валютного ринку в період кризи, забезпечило безперебійність виконання зовнішньо-економічних

контрактів, більш швидкий перехід до економічного зростання та відновлення фінансової стабільності.

У міру стабілізації ситуації, вимога щодо обов'язкового продажу поступово пом'якшувалася, проте діяла до червня 2019 року, що пояснювалося міркуваннями убезпечення від можливої реалізації ризиків, які мали місце в Україні, зокрема, в період подвійних виборів.

За умов досягнення макроекономічної стабільності, стабілізації функціонування валютного ринку, відкриття доступу до міжнародних ринків капіталу завдяки, насамперед, співпраці з МВФ роль заходу захисту щодо обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті зійшла нанівець: фактично продавалося близько 90 відсотків надходжень в іноземній валюті при встановлених 30 відсотках.

Макроекономічна стабілізація і стабільне функціонування валютного ринку завдяки заходам захисту та обмеження надмірної волатильності обмінного курсу гривні уможливають у найближчій перспективі зниження інфляційних та девальваційних очікувань, підвищення довіри до гривні, поліпшення ефективності трансмісійного механізму монетарної політики та забезпечення цінової стабільності в державі, що є необхідною передумовою для забезпечення стійких темпів довгострокового економічного зростання в Україні.

Ураховуючи вищезазначене, Національний банк поступово (в міру поліпшення макроекономічної ситуації та з урахуванням оцінки ефектів від вже знятих обмежень на валютному ринку України) продовжуватиме послаблювати та припиняти дію заходів захисту (див. додаток 3).

Додатки

Додаток 1

**Хронологія запровадження, коригування та припинення вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень
в іноземній валюті***
у період із 19 листопада 2012 року до 20 червня 2019 року**

Дата	Рішення
19 листопада 2012 року	Запроваджено вимогу щодо обов'язкового продажу (далі – ОП) 50% надходжень в іноземній валюті. ОП підлягають надходження у вигляді валютної виручки резидентів від продажу товарів за зовнішньоекономічними договорами
12 жовтня 2013 року	Розширено перелік надходжень, що підлягають ОП на всі надходження в іноземній валюті із-за кордону на користь юридичних осіб (які не є уповноваженими банками) та фізичних осіб-підприємців
20 листопада 2013 року	Розширено коло осіб, надходження на користь яких підлягають ОП. Зокрема, вимога щодо ОП стала поширюватися на надходження в іноземній валюті із-за кордону на користь іноземних представництв (крім офіційних представництв), на рахунки, відкриті в уповноважених банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи, а також на надходження в іноземній валюті на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку. Встановлений перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП: надходження на користь держави або під державні гарантії, надходження за кредитами, позиками, що залучаються відповідно до міжнародних договорів України, за проектами (програмами) міжнародної технічної допомоги, що пройшли державну реєстрацію, надходження на користь резидентів-посередників та деякі інші
21 липня 2014 року	Доповнено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Вимога щодо ОП не розповсюджується на надходження на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів в іноземній валюті, відкриті в уповноважених банках та надходження за операціями з розміщення депозитів банками-нерезидентами на рахунках в уповноважених банках
21 серпня 2014 року	Розмір ОП збільшено до 100%. Розширено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Вимога щодо ОП не розповсюджується на помилковий переказ
22 вересня 2014 року	Розмір ОП зменшено до 75%
03 грудня 2014 року	Розширено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Вимога щодо ОП не розповсюджується на кошти, що надійшли як благодійна допомога на користь її набувачів
23 жовтня 2015 року	Розширено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Виключення поширили, зокрема на надходження за проектами, що здійснюються на підставі угод між Україною і Європейським Союзом про участь України в міжнародних програмах Європейського Союзу; надходження у вигляді грантів від міжнародних фінансових організацій, членом яких є Україна, та на деякі інші операції
11 травня 2016 року	Розширено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Вимога щодо ОП перестала поширюватися на надходження в іноземній валюті для здійснення іноземних інвестицій в Україну
09 червня 2016 року	Розмір ОП зменшено до 65%
05 квітня 2017 року	Розмір ОП зменшено до 50%
03 березня 2018 року	Розширено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Вимога щодо ОП не поширюється на кошти за кредитом/позикою, що залучається резидентом-позичальником від нерезидента за відповідним договором, за умови, що цей резидент використовує такі надходження виключно для виконання власних боргових зобов'язань в іноземній валюті перед кредиторами (нерезидентами, уповноваженими банками) за іншими кредитними договорами/договорами позики (повернення кредиту/позики, сплата процентів та інших платежів, установлених кредитним договором/договором позики, з обов'язковим дотриманням законодавства України, що регламентує здійснення таких валютних операцій)
30 березня 2018 року	Розширено перелік надходжень, на які не поширюється вимога щодо ОП. Так, вимога щодо ОП не поширюється на кошти за кредитом/позикою за умови, що в реалізації такого кредиту/позики (повністю або частково) бере участь (шляхом кредитування, страхування, гарантування, поручительства) іноземна особа, до складу

	учасників (акціонерів) якої входить іноземна держава, що має офіційну рейтингову оцінку не нижче категорії А, підтверджену в бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard & Poor's, Moody's)
07 лютого 2019 року	Відкориговано перелік надходжень, що підлягають ОП. Вимога щодо ОП поширюється на надходження, що надійшли з поточних рахунків юридичних осіб – нерезидентів (крім інвестиційних рахунків), відкритих на території України. Натомість вимога щодо ОП не розповсюджується на надходження на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України (оскільки відмінено індивідуальне ліцензування)
01 березня 2019 року	Вимогу щодо ОП зменшено до 30%
20 червня 2019 року	Захід захисту у вигляді вимоги щодо ОП припинено

*Вимога щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті на міжбанківському валютному ринку України поширювалася на надходження в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів і в російських рублях, що надійшли з-за кордону [з 7 лютого 2019 року вимоги поширювалися також на окремі надходження, що надходили з поточних рахунків юридичних осіб-нерезидентів (крім інвестиційних рахунків), відкритих на території України].

**Упродовж періоду з 19 листопада 2012 року до 20 червня 2019 року вимога з ОП з певними модифікаціями запроваджувалася кожні 6 місяців. У таблиці наведено найвагомші зміни, яких зазнавала вимога з ОП упродовж цього періоду

Додаток 2

Адаптований опис заходів захисту,

які діють станом на 08 серпня 2019 року відповідно до постанов Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 4 і № 5

Захід захисту	Ключові особливості	Ефект від заходу
1) обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті в межах, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку	Цей захід захисту наразі не застосовується	
2) установлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів	<p>Установлено граничні строки розрахунків з експорту та імпорту товарів до 365 днів. За поданням Кабінету Міністрів України передбачена можливість установлення винятків та (або) особливостей запровадження цього заходу захисту.</p> <p>Так, граничні строки розрахунків за зовнішньоекономічними операціями не розповсюджуються на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - імпорт товарів за державними контрактами з оборонного замовлення; - імпорт послуг чи лікарських засобів за угодами Міністерства охорони здоров'я України зі спеціалізованими організаціями, а також імпорт послуг для лікування громадян із рідкісними (орфанними) захворюваннями; - імпорт товарів, які використовуються для виробництва космічної та авіаційної техніки та агрегатів; - експорт-імпорт товарів у межах угод про розподіл продукції; - експорт робіт, послуг (крім транспортних і страхових послуг та робіт) та прав інтелектуальної власності. <p>Граничні строки розрахунків не поширюються на операції з експорту та імпорту товарів на суму менше 150 тис. грн, крім випадків дроблення.</p> <p>Грошові кошти від експорту товарів мають бути зараховані на рахунки резидентів у банках України не пізніше граничних строків розрахунків</p>	<p>Забезпечення більшої рівномірності надходження пропозиції іноземної валюти на ВРУ.</p> <p>Запобігання непродуктивному відпливу капіталу</p>
3) установлення особливостей здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу	Установлені вимоги щодо особливостей документального підтвердження валютних операцій, пов'язаних із рухом капіталу – іноземні інвестиції, кредити/позики від нерезидентів, фінансові аграрні розписки, гарантії, поруки тощо	Запобігання непродуктивному відпливу капіталу
4) запровадження дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій	<p>Наразі застосовуються три ліміти на здійснення валютних операцій:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) фізичними особами-резидентами зі здійснення інвестицій за кордон/за договорами страхування життя/розміщення коштів на власному рахунку за межами України/надання нерезиденту позики (поворотної фінансової допомоги) в іноземній валюті. Загальна сума таких операцій фізичної особи протягом календарного року не має перевищувати 50 000 євро (в еквіваленті); 2) юридичними особами/фізичними особами (резидентами) підприємцями з переказу коштів з України/на поточні рахунки нерезидентів – юридичних осіб, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків). Загальна сума таких операцій однієї особи протягом календарного року не має перевищувати в сукупності 2 000 000 євро (в еквіваленті). Цей ліміт не поширюється на власні операції банків, поточні валютні операції резидентів (крім певних виключень), операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за фінансовими аграрними розписками, лізингом, факторингом, операціями страхування/перестрахування, договорами оренди, найму та інші операції, визначені Положенням № 5; 3) банками та їх клієнтами з метою повернення за кордон/на поточні рахунки нерезидентів, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків), коштів, отриманих іноземними інвесторами/нерезидентами за операціями з продажу цінних паперів, корпоративних прав, коштів, отриманих унаслідок зменшення статутних капіталів юридичних осіб, виходу з господарських товариств іноземних інвесторів. Ліміт на такі операції визначений на рівні 5 000 000 євро на календарний місяць 	Запобігання надмірному та непродуктивному відпливу капіталу
5) резервування коштів за валютними операціями	Цей захід захисту наразі не застосовується	
6) заходи, передбачені статтею 71 Закону України "Про Національний банк України", а саме обмеження або тимчасова заборона проведення		

окремих валютних операцій на території України:

у вигляді купівлі суб'єктами валютних операцій іноземної валюти з обов'язковою умовою щодо цільового використання ними купленої іноземної валюти протягом визначеного строку у випадках, установлених нормативно-правовими актами Національного банку;

у вигляді обов'язкового використання суб'єктами валютних операцій, визначених нормативно-правовими актами Національного банку форми розрахунків, порядку, умов розрахунків під час проведення валютних операцій у разі здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

у вигляді встановлення нормативно-правовими актами Національного банку вимог щодо здійснення валютних операцій із виконання боргових зобов'язань перед нерезидентами за залученими кредитами (позиками, уключаючи поворотну фінансову допомогу) не раніше визначеного нормативно-правовими актами Національного банку терміну/строку;

за поточними, вкладними (депозитними), кореспондентськими рахунками, рахунками умовного зберігання (ескроу) суб'єктів валютних операцій у разі здійснення валютних операцій – шляхом установаження нормативно-правовими актами Національного банку обмежувачих умов, порядку, особливостей здійснення таких операцій або тимчасових заборон на проведення таких операцій;

із купівлі, продажу, обміну суб'єктами валютних операцій іноземної валюти, банківських металів – шляхом установаження нормативно-правовими актами Національного банку обмежувачих умов (уключаючи умови щодо купівлі іноземної валюти за рахунок коштів, отриманих із певних джерел, за наявності власних коштів у іноземній валюті за визначеними нормативно-правовими актами Національного банку валютними операціями), порядку, особливостей здійснення таких операцій або

Клієнт-резидент зобов'язаний використати:

- іноземну валюту, куплену в установленому порядку через банк, не пізніше ніж за 10 робочих днів після дня її зарахування на його поточний рахунок на потреби, зазначені в заяві про купівлю іноземної валюти за винятком купівлі:
 - клієнтом валюти з метою виконання власних боргових зобов'язань перед нерезидентом за кредитним договором (договором позики/поворотної фінансової допомоги);
 - фізичною особою валюти в сумі, що в еквіваленті не перевищує 150 000 грн;
- іноземну валюту, куплену резидентом-позичальником для виконання зобов'язань перед банком-кредитором за кредитним договором не пізніше ніж за два робочих дні після дня її зарахування на його поточний рахунок на цілі, пов'язані з виконанням зобов'язань перед банком-кредитором за кредитним договором

Цей захід захисту наразі **не застосовується**

Цей захід захисту наразі **не застосовується**

Національним банком запроваджено переліки валютних операцій, що дозволяється здійснювати за поточними, вкладними (депозитними), кореспондентськими рахунками, рахунками умовного зберігання (ескроу) суб'єктів валютних операцій. Крім того, для певних операцій із зарахування/перерахування коштів із використанням таких рахунків передбачено обов'язкове використання розподільчих рахунків для цілей валютного нагляду

1. Банкам забороняється здійснювати купівлю безготівкової іноземної валюти за дорученням/заявою клієнтів-резидентів із метою розміщення коштів на вкладному (депозитному) рахунку в банку та/або на рахунку за кордоном в іноземній фінансовій установі. Це обмеження не поширюється на фізичних осіб із купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, фізичних осіб із купівлі іноземної валюти в незначному розмірі, а також юридичних осіб/фізичних осіб-підприємців із купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, що обумовлено необхідністю утримання власних відокремлених підрозділів за кордоном та/або виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами (крім зобов'язань з переказу сум вкладів (депозитів) на рахунки в іноземних фінансових установах).

2. Банкам забороняється здійснювати операції з купівлі-продажу іноземної валюти за гривні на умовах "форвард" (із поставкою іноземної валюти або без її поставки) та операції на умовах маржинальної торгівлі щодо купівлі та продажу іноземної валюти/банківських металів за гривні з клієнтами, за винятком:

- операцій із клієнтами-резидентами (юридичними особами та фізичними особами-підприємцями) для хеджування клієнтами ризику зміни курсу іноземної валюти за операціями:

Забезпечення більшої рівномірності формування попиту на ВРУ, запобігання значним зростанням попиту на валюту в разі погіршення курсових очікувань

Запобігання непродуктивному відпливу капіталу

Запобігання непродуктивному відпливу капіталу.

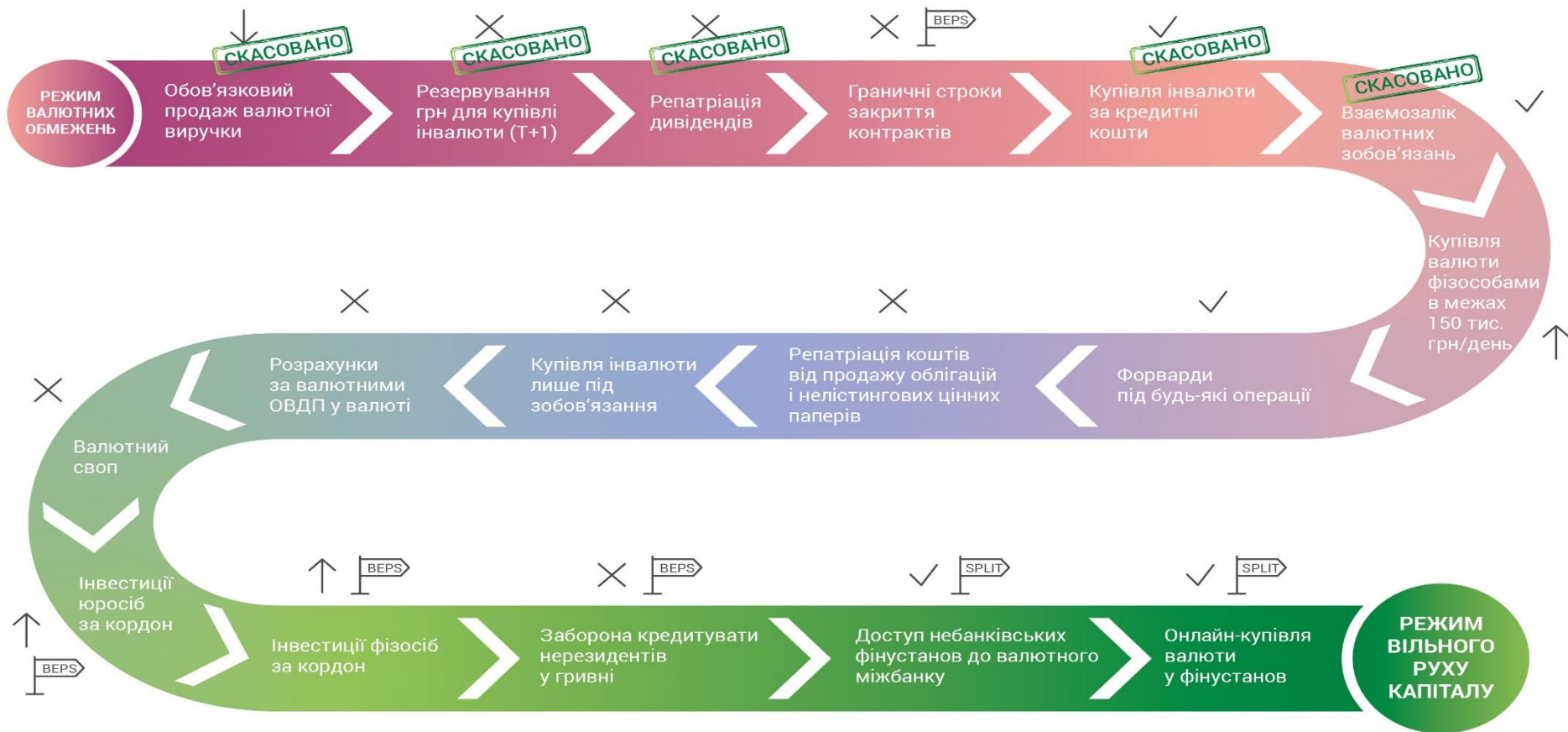
Запобігання дестабілізації валютного ринку через операції з похідними фінансовими інструментами.

<p>тимчасових заборон на проведення таких операцій;</p>	<p>з експорту та імпорту товару (продукції, робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав, призначених для продажу/оплатної передачі); за кредитними договорами (договорами позики) резидентів-позичальників про залучення коштів від нерезидентів або від банку; 2) операцій із клієнтами юридичними особами-нерезидентами, якщо кошти в гривнях одержуються нерезидентом на цілі придбання ним облігацій внутрішньої державної позики України та строк виконання зобов'язань перед банком за операцією на умовах "форвард" не перевищує 14 робочих днів із дня надання коштів у гривнях.</p>	<p>Запобігання дестабілізації валютного ринку через операції з похідними фінансовими інструментами.</p>
	<p>3. Банкам забороняється здійснювати операції на умовах "своп" із клієнтами: - резидентами, якщо перша частина операції передбачає продаж клієнту іноземної валюти/банківських металів; - нерезидентами, якщо перша частина операції передбачає купівлю в клієнта іноземної валюти/банківського металу (крім випадку здійснення банками операцій з юридичними особами – нерезидентами за договорами, які передбачають надання банком нерезиденту коштів у гривнях на цілі придбання цим нерезидентом облігацій внутрішньої державної позики України зі строком повернення таких коштів банку не пізніше 14 робочих днів із дня надання коштів у гривнях).</p>	<p>Запобігання дестабілізації ринку через операції з похідними фінансовими інструментами.</p>
	<p>4. Банкам забороняється здійснювати операції з продажу банківських металів без фізичної поставки за безготівкові гривні клієнтам (фізичним особам, юридичним особам, фізичним особам-підприємцям), що перевищують 150 000 грн (в еквіваленті), протягом календарного дня в межах банку на одного клієнта. Ці вимоги не поширюються на : - міжбанківські операції та операції з продажу банками банківських металів для виконання клієнтами-резидентами власних зобов'язань у банківських металах за кредитними договорами перед банком; - операції з купівлі юридичними особами/фізичними особами-підприємцями банківських металів за безготівкові гривні за умови, що така необхідність обумовлена господарською діяльністю цих осіб.</p>	<p>Запобігання формування значного тиску на готівковому сегменті валютного ринку, узгодження із регуляціями в частині фінансового моніторингу</p>
	<p>5. Уповноваженим установам заборонено здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти або банківських металів із фізичною поставкою одній фізичній особі в один операційний (робочий) день у межах одного/однієї банку/фінансової установи, за винятком здійснення таких операцій у незначному розмірі. Заборона щодо суми операції з продажу готівкової іноземної валюти не поширюється на випадок проведення такої операції банком із фізичною особою-резидентом у разі одночасного дотримання таких умов: - фізична особа купує готівкову іноземну валюту та використовує її виключно на цілі виконання власних зобов'язань в іноземній валюті за кредитним договором, укладеним із банком-кредитором; - банк здійснює продаж готівкової іноземної валюти в сумі, що не перевищує обсягу зобов'язань в іноземній валюті фізичної особи-позичальника за кредитним договором. Банк зобов'язаний забезпечити контроль за неухильним дотриманням фізичною особою-позичальником вимоги щодо цільового використання купленої готівкової іноземної валюти. Обмеження щодо суми операції з продажу банківських металів не поширюється на монети, вироблені з дорогоцінних металів (уключаючи інвестиційні монети України)</p>	<p>Запобігання непродуктивному впливу капіталу</p>
<p>у вигляді встановлення нормативно-правовими актами Національного банку обмежуючих умов, порядку, особливостей здійснення валютних операцій, пов'язаних з інвестиційною діяльністю іноземних інвесторів в Україні, або тимчасових заборон на проведення таких валютних операцій;</p>	<p>Національним банком запроваджено порядок здійснення розрахунків за операціями іноземного інвестування в Україну, повернення іноземних інвестицій, а також прибутків, доходів, інших коштів, одержаних іноземним інвестором від інвестиційної діяльності в Україні, вимоги щодо документального підтвердження таких валютних операцій, ліміт на проведення деяких операцій, особливості використання рахунків іноземних інвесторів в банках України</p>	<p>Запобігання непродуктивному впливу капіталу.</p>
<p>із транскордонного переміщення валютних цінностей, транскордонного переказу валютних цінностей, проведення розрахунків/переказів за валютними операціями на території України – шляхом встановлення нормативно-правовими актами Національного банку обмежуючих умов, порядку, особливостей здійснення таких операцій або тимчасових заборон на проведення таких операцій</p>	<p>1. Банкам заборонено здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти/гривні для здійснення інвестицій за кордон у цінні папери іноземного емітента, крім придбання цінних паперів, іноземні емітенти яких мають офіційну рейтингову оцінку, не нижчу інвестиційного класу, а також придбання боргових цінних паперів, що випущені за кордоном із метою фінансування кредиту (позики), наданого(ої) нерезидентом цьому банку. 2. Банкам забороняється здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти/гривні для придбання ним облігацій зовнішніх державних позик України. 3. Банкам забороняється здійснювати розрахунки в іноземній валюті з купівлі в резидентів (крім банків) державних цінних паперів, номінованих в іноземній валюті.</p>	<p>Запобігання непродуктивному впливу капіталу. Запобігання надмірному зростанню попиту на іноземну валюту.</p>

<p>4. Резидентам, уключаючи уповноважені установи, забороняється здійснювати валютні операції з надання кредитів (позик, фінансової допомоги) у гривнях нерезидентам та їх представництвом в Україні (крім надання банками та небанківськими фінансовими установами споживчих кредитів фізичним особам – нерезидентам, а також надання банком нерезиденту коштів у гривнях на цілі придбання цим нерезидентом облігацій внутрішньої державної позики України зі строком повернення таких коштів банку не пізніше 14 робочих днів із дня надання коштів у гривнях).</p>	<p>Запобігання непродуктивному відпливу капіталу.</p>
<p>5. Резидентам (крім банків) забороняється здійснювати переказ іноземної валюти/гривні на власні рахунки, відкриті за кордоном в іноземних фінансових установах, держава (територія) реєстрації/місцезнаходження яких віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон та/або визнана Верховною Радою України державою-агресором/державою-окупантом, та/або не виконує чи неналежним чином виконує рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, які проводять діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, та/або має стратегічні недоліки у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення відповідно до заяв Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).</p>	<p>Запобігання непродуктивному відпливу капіталу.</p>
<p>6. Резидентам забороняється здійснювати інвестиції за кордон шляхом переказу коштів в іноземній валюті/гривні на рахунок нерезидента, відкритий в Україні та/або за кордоном, якщо об'єкт інвестиції та/або продавець-нерезидент цього об'єкта має реєстрацію/місцезнаходження/місце проживання в державі (на території), що зазначена в попередньому пункті цих пояснень. Крім того, резидентам забороняється здійснювати переказ іноземної валюти/гривні з метою надання кредитів (позик, фінансової допомоги) нерезидентам, що мають реєстрацію/місцезнаходження/місце проживання у зазначених вище державах/на територіях (крім надання банками та небанківськими фінансовими установами споживчих кредитів в гривнях фізичним особам-нерезидентам).</p>	<p>Запобігання непродуктивному відпливу капіталу.</p>
<p>7. Банкам забороняється здійснювати за дорученням клієнтів перекази в гривні за поточними неторговельними операціями за межі України (крім операцій, що здійснюються через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у національній валюті України, відкриті в банках).</p>	<p>Запобігання непродуктивному відпливу капіталу.</p>
<p>8. Банкам забороняється здійснювати операції з видачі готівкових коштів в іноземній валюті в межах України з рахунків клієнтів банків, операції за якими здійснюються з використанням електронних платіжних засобів, емітованих як резидентами, так і нерезидентами, через банківський автомат самообслуговування. Такі операції здійснюються виключно в гривнях;</p>	<p>Запобігання надмірному використанню готівкової іноземної валюти в Україні.</p>
<p>9. Банкам забороняється здійснювати на території України валютні операції з переказу банківських металів з рахунків юридичних осіб (крім банків) на рахунки інших юридичних осіб (крім банків) та фізичних осіб, з рахунків фізичних осіб на рахунки юридичних осіб (крім банків), а також з рахунків фізичних осіб - резидентів на рахунки фізичних осіб-нерезидентів.</p>	<p>Запобігання надмірному зростанню попиту на валютному ринку.</p>
<p>10. Фізичні особи-резиденти здійснюють валютні операції з транскордонного переміщення валютних цінностей шляхом їх вивезення/пересилання за межі України в загальній сумі, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро, на підставі документів, що підтверджують: 1) зняття цією фізичною особою готівки з власних рахунків у банках і квитанції про здійснення валютно-обмінної операції з цією готівкою (у разі здійснення такої операції) виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро; 2) придбання цією особою банківських металів у банках та/або Національному банку виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро</p>	<p>Запобігання непродуктивному відпливу капіталу та забезпечення належного контролю за переміщенням валютних цінностей через кордон</p>

Дорожня карта скасування валютних обмежень (відповідно до темпів поліпшення макроекономічних умов)

Умовні позначення:

- від найпріоритетніших до менш пріоритетних кроків
- збільшення ліміту і його скасування
- зменшення ліміту і його скасування
- скасування усіх обмежень
- дозволено
- не раніше впровадження Плану дій BEPS
- не раніше прийняття закону про "спліт"